

NA POTI DO SPODBUDNEGA ŠTUDIJSKEGA OKOLJA

O ločenosti in prežemanju akademske in bivalne sfere v univerzitetnih središčih

Dr. Zdravko
Mlinar,
Fakulteta za
družbene vede,
Univerza v
Ljubljani

POVZETEK

Članek predstavlja izsek iz obsežnejšega prostorsko-sociološkega raziskovanja sprememb v univerzitetnih središčih. Še posebej se osredotoča na sedanjo ločenost ter na možnosti povezovanja in medsebojnega vplivanja bivalnega in učnega okolja. Konceptualna (vsebinska), kadrovsko-organizacijska in prostorska ločenost hkrati pogojujejo določeno osiromašenje in intelektualno praznino, ki jo avtor – na podlagi več kot 40 nestandardiziranih intervjujev in analize dokumentov – razkriva v študentskih domovih v Ljubljani in na Obali. To praznino zapolnjuje hedonizem in jo spremlja nizka motiviranost za profesionalno-karijerne in širše družbene cilje. Zato avtor poizkuša pritegniti izkušnje o inovativnih rešitvah iz drugih držav – Velike Britanije, Nemčije in ZDA. Še zlasti je obetavno uvajanje 'bivalno-učnih skupnosti' na številnih ameriških univerzah. S tem se hkrati nakazujejo usmeritve za projektiranje in graditev objektov, ki smo jih doslej označevali kot študentske domove.

Ključne besede: univerza, bivalno in učno okolje, bivalno-učne skupnosti, študentski domovi, študentske subkulture, hedonizem

Prispevek se opira na izsledke obsežnejše raziskave o spremembah v vsakdanjem bivalnem in življenjskem okolju v času, ko vstopamo v družbo znanja. Še posebej se osredotoča na spremembe v univerzitetnem okolju glede na bivanje in dejavnost študentov.

O SPROŠČANJU PROSTORSKE IN ČASOVNE VEZANOSTI UNIVERZITETNEGA IZOBRAŽEVANJA

Kot razvojna usmeritev se pri nas vsaj deklarativno poudarja, da si je treba s spodbujanjem

ustvarjalnosti in s prizadevanji za inovativnost zagotoviti preživetje v vse bolj tekmovalnem svetu. V praksi pa razkrivamo številna odstopanja od tega. Družboslovna literatura sicer že dalj časa, še posebej pa v zvezi s pospešeno informatizacijo in globalizacijo, nakazuje temeljne paradigmatične spremembe. Učenje oziroma izobraževanje se pojavlja kot sestavina nove vizije življenjskega okolja. Znani so že pozivi, da je treba učenje v informacijski dobi dosti širše pojmovati in ga niti vsebinsko niti prostorsko niti časovno ne zamejevati na tisto, ki se dogaja v predavalnicah, učilnicah, na fakultetah, univerzah ipd. Institucional-

Zakaj se univerze v dobi globalizacije in informatizacije zapirajo pred okoljem?

Informacije in različna znanja postajajo ne le časovno, ampak tudi prostorsko dostopna v 'realnem času'.

na zamejenost visokošolskega študija sproža kritične odzive v svetu in pri nas, npr. o tem, kako in zakaj se univerza zapira v 'slonokoščeni stolp', namesto da bi njeno delovanje

temeljilo na vključevanju bogastva raznovrstnosti tako iz njenega lokalnega okolja kot iz vsega sveta. Velika dinamika sprememb je privedla do zelo prepričljivih spoznanj o zastarevanju znanja, ki ga ne moremo več pridobiti v smislu 'enkrat za zmeraj'.

Tu je torej utemeljitev vseživljenjskega izobraževanja, kar pomeni radikalno razširitev **časovnih okvirov** te dejavnosti in hkrati sproščanje, emancipacijo v odnosu do dosedanje časovne vezanosti na značilne časovne enote in življenjska obdobja posameznika. Čeprav s težavami in z odporom ta razširitev že dobiva svojo oporo in nosilce ter organizacijsko infrastrukturo v izob-

raževanju odraslih v praksi.¹ Doslej je bilo manj pozornosti posvečene spremembam z vidika **prostorske razsežnosti** in prostorske organizacije delovanja ljudi. V svetovnem merilu pogosto obravnavajo vseživljenjsko učenje (angl. life-long learning), precej manj pa 'life-wide learning' (angl.). Vendar pa razširjanje

rabe nove informacijske in komunikacijske tehnologije ter vse večja mobilnost in tokovi ljudi, dobrin in idej nenehoma postavljajo v ospredje tudi spremembe v prostoru.

Ob tem, ko tudi sam že več kot dve desetletji intenzivneje spremljam družbeno-prostorske implikacije novih tehnologij, sem ob 30-letnici Slovenskega sociološkega društva pred desetimi leti izpostavil dolgoročno težnjo k **vse-povsodnosti** s svojim prispevkom »Na pragu ubikvitarne družbe« (Mlinar, 1995).

Za razliko od nekaterih avtorjev v Veliki Britaniji (npr. Webster in Robins, 1986, na uni-

verzi v Newcastle upon Tyne), ki so z nekakšnega luditskega zornega kota smešili in kot mit označevali predvidevanja o vsepovsodnosti, ugotavljam, da ta v marsičem že postaja vsakdanja življenjska praksa. Informacije in različna znanja postajajo ne le časovno (**kadarkoli**), ampak tudi prostorsko (**kjerkoli**) dostopna v 'realnem času'. Gre za prehajanje od 'prostora krajev' k 'prostoru tokov', od 'območnega' k 'mrežnemu' povezovanju.

V nakazanem kontekstu postajajo vse doslej zelo jasno razločljive in medsebojno izključujoče se kategorije vse bolj fluidne. Namesto homogenosti znotraj in različnosti navzven prihaja do **mešanja, hibridizacije**. Npr. v urbanizmu je tudi že pri nas prevladalo prepričanje – vsaj načeloma, na splošni ravni –, da je dosednji vzorec prostorske organizacije mesta na podlagi različnih funkcij po conah (t. i. coning) že preživel in je treba omogočiti, da se uveljavljajo 'mešane strukture'. Prostorsko ločevanje dela, bivanja, pristočasnih aktivnosti in prometa, značilno za industrijsko dobo (Le Corbusier), postaja preveč togo in omejujoče. Danes ne velja več niti dosedanje značilno razumevanje: ena stavba – ena funkcija. Vse več je multifunkcionalnega povezovanja in kombinacij, bodisi da to spremljamo na tako splošni ravni, kot jo predstavljajo kategorije **delo, bivanje, rekreacija**, ali pa njihove brezštevne konkretnije oblike. Vse več je možnosti za **teledelo** na domu (Mlinar, 2003).

Tako se povečuje tudi pomen izobraževanja na domu, kar pa v naši (strokovni) javnosti še ni prišlo do izraza.² Danes se torej soočamo z zelo perpleksno situacijo, v kateri ljudem manjka jasnejša orientacija o tem, 'kam plovemo'. Na videz gre celo za paradoks, ko nekateri avtorji že zastavljajo vprašanje, ali se bliža '**konec univerze**', hkrati pa ustanavljamo nove univerze ali vsaj fakultete in druge visoke šole v Kopru, Novi Gorici, Novem mestu, Celju, Brežicah, Postojni, Sežani, Vipavi, Ajdovščini in drugod. Vendar se – podobno

kot glede šol nasploh – izkaže, da ne gre preprosto za zanikanje obstoječega, temveč za pomembno preobrazbo, v kateri postajamo pozorni in moramo upoštevati tako institucionalno kot izveninstitucionalno delovanje, formalno in neformalno, kurikularno in izvenkurikularno, fizično in virtualno, prisotnost in teleprisotnost itn. Pri tem bi proces deinstitucionalizacije lahko razumeli tudi preveč dobesedno kot odpravljanje izobraževalnih institucij. Dejansko gre za preobrazbo in prestrukturiranje, tako da nekatere rutinsko ponavljajoče se aktivnosti postajajo odvečne, druge se prostorsko razpršujejo (podobno, kot se pojavlja **'outsourcing'** v gospodarskih organizacijah, ki svoje stranske, obrobne dejavnosti prenašajo navzven, na druge), hkrati pa se vendarle krepi tisto, kar je najpomembnejše kot jedro univerze, tj. kreativna dejavnost udeležencev.

OD AGREGIRANJA POSAMEZNIKOV K INTERAKTIVNEMU DELOVANJU

Splošni razvojni trend se v modelih komuniciranja izraža kot prehajanje od komuniciranja **enega z enim in enega z mnogimi k mnogim z mnogimi**, vendar v vse manjših skupinah in manjših prostorih. Doslej so bila jedro univerzitetnih dejavnosti predavanja. Ta ustrezajo modelu komuniciranja enega (profesorja) z mnogimi (študenti). To pa v bistvu pomeni le enosmerno komunikacijo, ki je značilna v kontekstu množičnega izobraževanja in **'množične družbe'**. Poudarjen je bolj **prenos** kot pa **ustvarjanje** (novega) znanja. Tu je še izrazita delitev na aktivno vlogo (poučevanje) in pasivno vlogo (slušatelji, učenje). Na tak način je bila dosežena racionalizacija z zbiranjem velikega števila slušateljev na enem mestu; le slišnost in določilnice z vidika grajenega okolja so omejevale število udeležencev.³

Prehoda od enosmerne komunikacije k **interaktivnemu** delovanju pa ni več mogo-

če uveljavljati v prostoru z velikim številom ljudi, temveč terja in omogoča drugačno prostorsko in časovno organizacijo dela v majhnih (delovnih, projektnih) skupinah v večjem številu **manjših prostorov** (glej tudi Mihevc in Marentič-Požarnik, 2000). Namesto enostavnega 'prenosa' znanja potrebujemo svetovalce v iskanju, raziskovanju in ustvarjanju znanja. Osnovni 'tlorisni' vzorec prostorske organizacije fakultet – če so njihove stavbe sploh bile zgrajene v ta namen – vključuje predavalnice in hodnike, ki omogočajo dostop oz. prehod med predavalnicami. Znotraj njih pa, kot nam je znano iz prakse in že kar številnih pedagoških obravnav, je spet prevladovala ureditev, ki je omogočala **frontalno** nastopanje predavatelja nasproti večjemu številu študentov (Tomič, 2003). Tako razkrivamo, da univerzitetno delovanje temelji bolj na **agregiranju** posameznikov in prostorskih enot kot pa na interaktivnem delovanju, ki bi hkrati predstavljalo preseganje ločnice med učenjem in

Potrebujemo preobrazbo in ne odpravo izobraževalnih institucij.

V izobraževanju se kaže izrazita potreba po interaktivnosti.

Velike univerze, ki se močno opirajo na **množično** izobraževanje, kot ugotavlja James J. Duderstadt (2001), v svojem besedilu o prihodnosti univerze v digitalni dobi postajajo vse bolj problematične. Znatni del takšnega izobraževanja namreč (lahko) prevzemajo drugi, na komercialni in elektronski osnovi. Množičen prenos informacij lahko učinkovito prevzema informacijska tehnologija. Že konvencionalno izobraževanje na daljavo predstavlja velik izziv in konkurenco velikim univerzam. Nasploh pa je vse več ponudnikov znanja izven okvirov univerze in formalno-izobraževalnih institucij. Ravno delo v manjših skupinah, ki je dosti manj formalizirano, bolj sproščeno, neposredno in dinamično, naj bi torej predstavljalo vzorec za prihodnost. To pa prihaja v neskladje s podedovano fizično strukturo **grajenega okolja** in celotno infrastrukturo univerzitetnega delovanja, ki zaostaja za hitrostjo tehnoloških in drugih družbenih sprememb.

Arhitektura študentskih domov odseva veliko intelektualno praznino.

raziskovanjem. Podoben vzorec prostorske organizacije razkrivamo v bivalnem okolju, npr. v študentskih domovih. Ti so bili grajeni

tako, da se celice – sobe nizajo na obeh straneh dolgih hodnikov. Takšen vzorec ustreza t. i. 'totalnim institucijam', brez vsakršnih vmesnih struktur, ki bi oteževale nadzor nad posamezniki. Če že ne zaradi nadzora ali tradicije, pa je do takšne prostorske organizacije

prihajalo zaradi racionalizacije, tako da je bila upoštevana le osnovna funkcija, tj. nastanitev 'pod streho', zagotoviti potrebno **število postelj**, skoraj brez prostorov za druženje. Shajanje in druženje študentov se je pojavljalo v večji meri le kot drugotna, bodisi predvidena ali nepredvidena funkcija kuhinje, hodnika, stopnišča, veže, zunanjih prostorov ipd. Neformalno druženje študentov že v izhodišču niso šteli za sestavni del izobraževalnega procesa, kar je gotovo vplivalo na to, da je prišlo do intelektualne praznine pri tem druženju.

V nadaljevanju bom posebno pozornost posvetil še do sedaj značilni zamejitvi univerzitetnega delovanja na kurikularno opredeljeno vsebino znotraj uradnih prostorov univerze oz. posameznih fakultet in na ločnico glede na značilno bivalno okolje študentov v študentskih domovih.

Namesto zbliževanja je prišlo do večjega razmika med akademsko in bivalno sfero študentskega življenja. To je v nasprotju s tem, kar poročajo s številnih univerz v Evropi in Ameriki, kjer si prizadevajo okrepiti formalne in neformalne interakcije med učitelji in študenti znotraj in zunaj predavalnic. Verjetno pa je bila v prikriti obliki prisotna tudi miselnost oz. usmeritev, ki je prevladovala na nemških univerzah v 19. stoletju (Bateson, Taylor, 2004): nastanitev študentov naj ne bi bila stvar oz. odgovornost univerze. V študentskih domovih prihaja do nesprejemljivega vedenja študentov, tako da je težavno vzdrževati potrebno disciplino. Sicer pa naj bi šlo tako le za nekakšen preostanek samostanskega reda iz srednjega veka.

KONCEPTUALNA, UPRAVNA IN PROSTORSKA (NE)POVEZANOST AKADEMSKE IN BIVALNE SFERE

Integracija raznovrstnosti v določenem okolju in v svetovnem merilu predstavlja jedro vsake ustvarjalnosti, na podlagi katere prihaja do inovacij tudi v univerzitetnem okolju.⁴ Kar od tega odstopa, hkrati predstavlja razlog za zaostajanje tako znotraj samega izobraževalnega procesa kot tudi glede na prispevek, ki ga izobraževanje in raziskovanje dajeta za razvoj družbe. Dokler je bila raznovrstnost z vidika pridobivanja novih informacij in znanj močno zamejena na ozek krog izobražencev, je bilo tudi bolj naravno, da so nastajale enklave, kakršni so bili prostorsko in funkcionalno osamostaljeni univerzitetni kampusi. Znotraj njih pa je šlo za intenzivno povezanost dela, bivanja in rekreacije, včasih celo na lokacijah zunaj mestnega naselja. Poudarjena je bila univerza kot skupnost in edinstvena identiteta, ki je bila v tekmovalnem razmerju do drugih univerz in je s tem hkrati zagotavljala dodatne spodbude in motivacijo za angažiranost in povezovanje profesorjev in študentov. V Sloveniji pa niti konceptualno niti finančno in politično ni bilo moči in usmeritve, ki bi integralno vzpostavila univerzitetni kampus, npr. v Ljubljani ali Mariboru. Celotni koncept in razumevanje univerze, ki ga je izražalo vodstvo ljubljanske univerze, je bil tako restriktiven (npr. ko je bil rektor ekonomist prof. Ivo Fabinc), da je študentske domove kot povsem obrobno sfero tudi upravno-organizacijsko izključevalo iz zožene opredelitve univerze. To je bilo v nasprotju z dolgoročno težnjo k reintegraciji akademske in bivalne sfere in je, kot bomo videli, privedlo do vsebinskega osiromašenja, ki se še zlasti kaže kot **intelektualna praznina** v študentskih domovih. Ob tem, da ljubljanski univerzi že fizično ni uspelo bolj strniti svojih prostorov, je bila dodatno uvedena še organizacijska ločnica, ko je bil ločeno

vzpostavljen javni zavod *Študentski domovi v Ljubljani*.

Dejstvo, da takšno stanje pri nas ne sproža kritičnih odzivov, kaže, da je problem še toliko večji, vendar v prikriti obliki. Ko gre za prostorsko-fizično infrastrukturo univerzitetnega delovanja, postane razumljivo, da novih univerz in njenih enot ni mogoče izgrajevati na podlagi določenega idealnega modela (npr. strnjeno, v obliki kampusa). Glede na prostorske in finančne omejitve je pač treba dosti pragmatično sprejemati tudi neoptimalne 'rešitve'. Paradoks je v tem, da v tistih razvitih državah, v katerih so objektivno že dosegli višjo stopnjo integracije akademske in bivalne sfere, tej problematiki posvečajo veliko večjo pozornost kot pri nas (v ZDA imajo na voljo na stotine raziskav o tem; gl. npr. bibliografijo, ki sta jo pripravila Akers in Dunn, 2002).

Vzemimo že osnovno poslanstvo univerze in njene temeljne vrednotne usmeritve, ki so bolj ali manj izražene v uradnih dokumentih. Ni opaznih prizadevanj, da bi to poslanstvo in usmeritve navezovali na množstvo različnih dogodkov in situacij v vsakdanjem bivalnem in življenjskem okolju študentov.⁵ Deklarirane vrednote tako ostajajo abstraktne parole brez predpostavljene usmerjevalne in mobilizacijske vloge v odnosu do udeležencev v vse bolj razširjenih okvirih izobraževalnega procesa. S tem sem implicitno že nakazal, da potem zastaja tudi uresničevanje »izobraževalnega potenciala študentskih domov«, ki mu drugod posvečajo veliko pozornost (npr. Schroeder, Mable idr., 1994). V teh domovih ne gre le za pomanjkanje prostorov, ki bi bili primerni za uresničevanje novih vzorcev skupnega delovanja študentov in profesorjev, ampak gre že za to, da ti novi vzorci, zlasti pa t. i. bivalno-učne skupnosti **niti miselno** še niso prisotni. V času, ko sicer tudi v širšem kontekstu že postaja popularna misel o vseživljenjskem izobraževanju, ljubljanska univerza ni 'posvojila' niti študentskih domov svojih študentov,

ki se pojavljajo kot nekakšna izločena enklava sama zase.

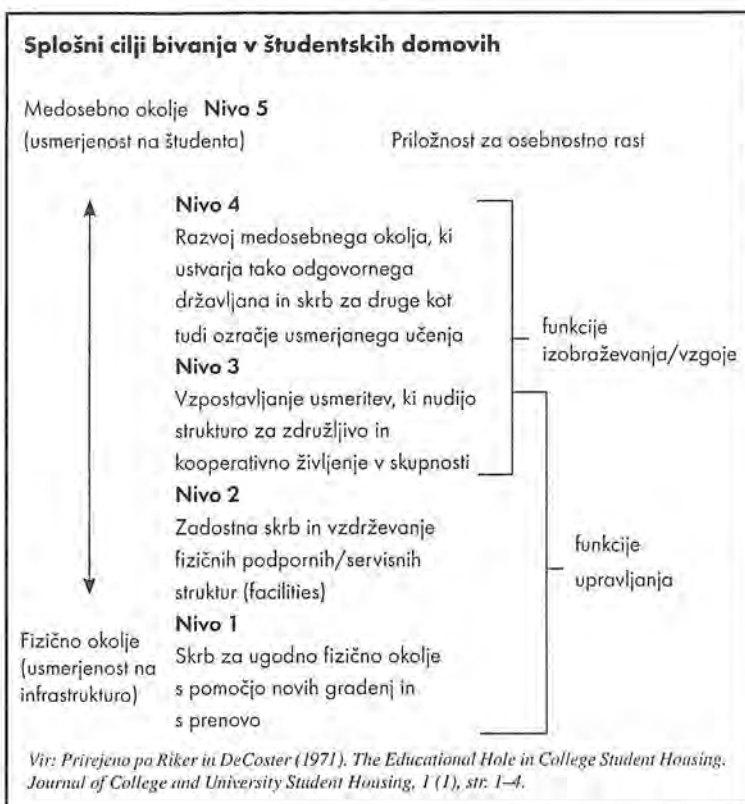
Če pa univerza (država) v študentskih domovih ne vidi njihovega izobraževalnega potenciala, potem je razumljivo, da je tudi sestav osebja, ki deluje v študentskih domovih, takšen, da ustreza bolj skrbi za stvari kot skrbi za ljudi. Med zaposlenimi izstopajo oskrbniki, hišniki, ki skrbijo za vzdrževanje zgradb, prostorov in opreme. Glede na nižjo stopnjo njihove izobrazbe pa ti ne morejo biti primeren partner študentom za reševanje njihovih študijskih, obštudijskih in osebnih potreb. Čeprav določeno vlogo

Bivalna arhitektura učne skupnosti mora slediti vzorcu skupnega delovanja študentov in profesorjev.

opravljajo tudi predstavniki študentov in je dostopno tudi psihološko svetovanje, se na splošno pri nas posveča vlogi osebja v študentskih domovih dosti manjšo pozornost kot v anglo-ameriškem kontekstu in celo na mednarodnih strokovnih srečanjih.⁶

V okviru programa EU Leonardo da Vinci je bilo v Trstu organizirano celo posebno posvetovanje o vlogi tutorjev na evropskih univerzah (o tem gl. Pedicchio, 2000).⁷ Pri tem številne kontinentalne univerze prevzemajo anglo-saksonski model (v tem smislu se to pojavlja kot nova tema v sosednji Italiji). Študent naj ne bi bil več pasiven objekt poučevanja, ampak naj bi ga univerza postavljala v središče sistema; potrebuje pomoč, da postane samostojnejši, aktivnejši in odgovornejši, bodisi da gre za njegov trenutni položaj v njegovem vsakdanjem okolju bodisi za temeljna vprašanja v zvezi z njegovo kariero.

Niti izhodiščna koncepcija (ljubljanske) univerze in njenega poslanstva, upravno-organizacijska in kadrovska osnova delovanja študentskih domov niti prostorska razmestitev infrastrukture akademskega in bivalnega programa še ne zagotavljajo potrebnih pogojev, da bi lahko uspešno sledili splošnemu trendu v svetu. Ta trend pa zadeva prehajanje od

servisnega k razvojnemu modelu bivanja študentov. Prvi se osredotoča na čisto stanovanjsko funkcijo, na skrb za ugodno fizično okolje, na vzdrževanje objektov, tehnično oskrbo in upravljanje ter se torej odpoveduje izobraževalni in vzgojni vlogi. Drugi pa prvega nadgrajuje in, ne da bi izključeval servisno vlogo, postavlja v ospredje **intelektualni in osebni razvoj** študentov ter krepitev občutka odgovornosti za dogajanje v njihovem ožjem in širšem družbenem okolju. V tem drugem smislu se torej nakazuje zblíževanje med bivalnim in učnim okoljem. Reševanje vsakega problema postaja priložnost za učenje. Zakaj se ne bi tega ozaveščeno in načrtno posluževali tudi v lastnem univerzitetnem okolju?

Zelo blizu nakazanemu razlikovanju med servisnim in razvojnemu modelom je tudi spodnja shematska predstavitev splošnih ciljev bivanja

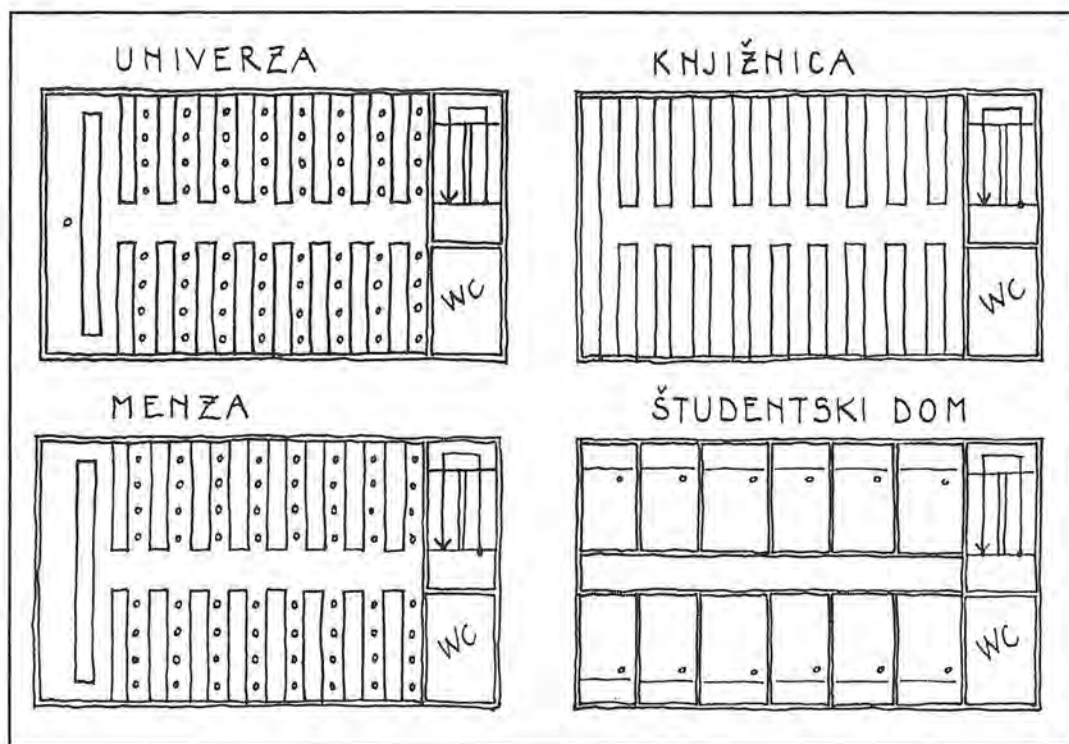
v študentskih domovih v razponu od fizičnega do medosebnega okolja.

Na prvo so bolj usmerjene funkcije upravljanja, na drugo pa funkcije izobraževanja/vzgoje. Znotraj takšne predstavitve lažje diagnosticiramo razmere pri nas, ki jih lahko uvrstimo pretežno le v okvir spodnjih dveh nivojev.⁸ S tem smo še na drug način razkrili eno od pomembnih osnov za razumevanje nezadovoljivega stanja v študentskih domovih pri nas.

HEDONISTIČNO VZDUŠJE IN ŠTUDIJSKI ETOS

V zgoraj nakazanem kontekstu poizkušam konkretno izkustveno preverjati, koliko bivalno okolje, kakršnega predstavljajo naši študentski domovi, nudi oporo in spodbude za intelektualno angažiranost in osebni razvoj študentov. Ali pa jih mogoče od tega celo odvrta? Ali naši študentski domovi prevzemajo nove vloge v razširjanju in ustvarjanju znanja v skladu s slovenskimi in evropskimi razvojnimi usmeritvami na makrodružbeni ravni ali pa obstajajo le nekakšna zatočišča, ki nudijo streho nad glavo sicer relativno vse manjšem deležu študentov naših univerz? Kakšna je pri tem motiviranost in kakšne so težnje študentov?

Na tem mestu želim kritično izpostaviti predvsem tiste ugotovitve, ki neposredno ali posredno opozarjajo na nespodbudno okolje za učenje in ustvarjalnost. Tako v intervjujih kot v pisnih gradivih je nenehno stopala v ospredje tema zabava (žurí, žuriranje), pa čeprav to značilno predstavlja dogajanje, ki se odvija šele v nočnem času. Vsiljuje se torej vtis, da je to najbolj vseprisotna skrb študentov (v in izven) študentskega doma. Kot taka je zapolnila praznino ali pa izrinila zanimanje za vsebine, ki so bliže osnovnemu študijskemu področju in kariernim usmeritvam posameznikov. Eden od intervjuvancev je glede na to relacijo celo odločno izrazil svojo distanco: »Ta zadnja stvar, ki bi nam prišla na mi-

sel!«, namreč, da bi svoje druženje v študentskem domu kakorkoli navezovali na (strokovna) vprašanja svojega študijskega področja in širše družbe. Tako, kot se je pred časom vodstvo univerze (omenil sem že stališča, ki jih je imel rektor Ivo Fabinc) distanciralo od študentskih domov, tako nam sedaj študentje izražajo podobno težnjo z nasprotne strani.

Tako že razkrivam enega temeljnih paradoksov: tisto, kar naj bi predstavljalo glavni razlog in smisel vključevanja mladega človeka v univerzo, se v takšnem okolju izkaže le kot njegova zasebna stvar, stvar njega kot posameznika. Zabava, ki omogoča nekakšen skupinski eskapizem (izklop, izključitev, 'odklop') v odnosu do študijske, akademske in družbene problematike, pa je postala najpomembnejša oblika druženja. Torej **vsebina (študij) brez druženja in druženje (zabava) brez vsebine!?** Takšna formulacija seveda predstavlja poenostavitev dejanskega stanja, vendar pa utemeljeno in drastično opozarja na problem. Zaradi lažjega razumevanja naj

dodam: ko gre za vsebino (študij) brez druženja, imam v mislih, da pri nas še ne poznamo bogastva različnih oblik interesnega povezovanja, kot so npr. 'bivalno-učne skupnosti' študentov in profesorjev v študentskih domovih, ki se hitro širijo v ZDA (o čemer več kasneje). Tako se študent, kot sem že nakazoval, pojavlja le v agregatu (nepovezanih) posameznikov pri predavanjih ali pa v zasebnem prostoru bivališča. Ko pa gre za druženje brez vsebine, se opiram na opise značilnih prizorišč njihovih zabav znotraj in izven študentskih domov, na katerih glasna glasba in vpliv alkohola onemogočata komuniciranje celo med fizično najbližjimi udeleženci ali pa je to omejeno le na zelo zamajeni osebni svet.

Druženje se ne pojavlja predvsem kot okrepitev v prizadevanjih za razumevanje stvarnosti in za inovativno reševanje problemov, pač

Ali slovenski študentski domovi spodbujajo študij brez druženja in druženje brez vsebine?

V Ljubljani je še posebej izstopajoč Študentski dom Gerbičeva 59, ki se je nesporno izoblikoval kot posebna skupnost z jasno izraženo in prepoznavno identiteto. V okviru svoje stavbe na posebni lokaciji v Gerbičevi ulici si je utrdil tudi nekakšen samosvoj red in lahko bi rekli tako eksplicitni kot 'prikriti kurikulum'. Tradicija je dolga, saj še vedno ohranjajo stike z nekaterimi nekdanjimi Gerbičevci (včasih jim kdo tudi kaj pokloni, na primer hladilnik). Poleg določil splošnih aktov Študentskih domov v Ljubljani imajo še določila svojih internih aktov ŠD G 59 in svojo 'Gerbičevsko himno', katere uglasbeno besedilo se začne takole:

*»Kje še boljši so študentje, kje so lepši osvajalci,
kje so večje pijandure, kot smo Gerbičevci ...«*

Poleg skupnih zabav in proslav jih organizirajo tudi po posameznih nadstropjih. Ob sprejemu novincev imajo določen poseben postopek, tako da vsak od novincev dobi svojega »mentorja«, in zahteve, med drugim tudi gajbo laškega piva, itn. Junaštvo Gerbičevcev se določa predvsem glede na to, koliko kdo spi in »koliko jih je kdo podrl«, večji ugled imajo starejši glede na bruce. Ob tem gre tudi za notranji sistem nagrajevanja: zaslužnejši lahko dobi boljše sobo ipd.

pa se bolj osredotoča na nekakšno skupinsko in hedonistično samoizključevanje – vsebinsko, prostorsko in časovno.¹⁰ Individualno in kolektivno samoizključevanje pomenita odstopanje od splošnega trenda, da se študentje relativno vse več naučijo izven predavalnice (razreda) in še zlasti drug od drugega. Uživanje je postalo sinonim (samo)izključevanja, ne pa odzivanja na **intelektualne izzive** in krepitve **intelektualne radovednosti**.

Kdor bi se nagibal predvsem k publicistično zanimivemu prikazovanju razmer, bi seveda lahko veliko pozornost posvetil najbolj dramatičnim opisom skrajnih primerov 'žuriranja', še zlasti dogajanju in posledicam, do katerih prihaja pod vplivom alkohola ali drog.¹¹ Alkohol je sicer kar redno prisoten in predstavlja učinkovito podlago za zbliževanje in sproščanje (v socialni psihologiji znani mehanizem – 'social facilitation'). Laško pivo je postalo celo nekakšen identitetni simbol, npr. v smislu odpora proti dominantnosti Ljubljanec (ne le na Primorskem, ampak tudi v nekaterih študentskih domovih v Ljubljani). Na podlagi

pridobljenih informacij o razmerah v ljubljanskih študentskih domovih tudi na Obali¹² ugotavljam, da so nekatere temeljne značilnosti v njih podobne, vendar pa gre hkrati za številne posebnosti in razlike med njimi in znotraj njih. Do razlik prihaja že glede na značilnosti lokacij. V nekaterih primerih so se morali študentje prilagoditi zahtevam (upoštevati proteste) prebivalcev iz neposredne sosesčine, npr. na Ilirski ulici (pri Taboru) v Ljubljani so omejili prirejanje svojih zabav, na drugih lokacijah pa so lahko bolj sproščeni. Razlike se pojavljajo glede na delež študentov po študijskih področjih. Študentje Visoke zdravstvene šole v Izoli imajo redne (jutranje) obveznosti v dveh bolnišnicah in so glede na to tudi bolj zadržani pri nočnih študentskih zabavah.¹³ Podobno velja pri študentih medicine v Ljubljani in na nekaterih tehničnih fakultetah, kjer imajo redne sprotne obveznosti. Analogno pa seveda velja v nasprotnem smislu za tiste, ki imajo 'svobodnejši' režim študija. Velika variabilnost je tudi pri času. Študentom so na splošno znana nenapisana 'pravila', da se npr. med tednom zabave začnejo ob torkih, so še pogostejše ob sredah in četrtek, potem pa ob koncu tedna sledi bolj ali manj pogosto vračanje v domači kraj. Dijaki, ki so pretežno iz bližnjih območij, pa imajo zabave ob petkih. Variabilnost je tudi pri mesecih, npr. glede na izpitna obdobja, in tudi pri letih študija. Nekateri se lahko povsem sprostijo šele kot absolventi. V prvem letniku pa so tudi taki, ki po nekaj mesecih ugotovijo, da so narobe izbrali študijsko področje in so se tako znašli na napačni fakulteti ali oddelku, kar pomeni, da so nekaj časa v nekakšnem praznem prostoru, ki ga lahko zapolnijo z zabavo. Nasprotno pa gre v Domu podiplomcev za Bežigradom že za zelo profilirane in ambiciozne starejše študente ter nekaj gostujočih profesorjev, ki imajo individualne delovne oziroma raziskovalne programe in med seboj pogosteje komunicirajo asinhrono, prek interneta, kot pa ob sočasni fizični prisotnosti.

Kljub temu pa občasno prirejajo tudi družabna srečanja.

Vse navedeno nas hkrati svari, da ne bi prehitro zašli v neutemeljena posploševanja. Zato se lahko dodatno opremo na ugotovitve anketnih raziskav, ki so obravnavale stališča in vrednote študentov v Sloveniji nasploh (npr. Ule idr., v knjigi *Predah za študentsko mladino*, 1996). Na podlagi opravljenih anket (1993, 1995) je sicer na prvi pogled videti, da pripisujejo zabavi nekaj manjši pomen, kot sem ga prikazal zgoraj. Če pa povežemo odgovore o njihovem interesu za: 1. zabavo in razvedrilo, 2. prijateljstvo in znanstva (torej druženje) in 3. spolnost in ljubezen, vse troje skupaj stopi v ospredje kot prevladujoči sklop interesov (prav tam, str. 102). Torej se v bistvu ugotovitve ne razhajajo.

Vsekakor je hedonistična usmeritev študentov v njihovem vsakdanjem univerzitetnem okolju v Sloveniji v več pogledih bolj poudarjena kot pa v drugih evropskih državah in v ZDA. Podrobnejša obravnava vzrokov in posledic bi bila vsekakor potrebna, vendar presega zastavljeni okvir tega besedila. Med drugim gre za pomanjkanje že utrjene univerzitetne tradicije, ki sicer drugod v veliki meri neopazno in brezkonfliktno določa okvire vedenju študentov. Hkrati pa tudi za napačno razumevanje emancipacije mladih v smislu, da se predvsem znebijo vsakršnih vezi in obveznosti, namesto da bi se bolj afirmativno vključevali in usposabljali za prevzemanje še večje družbene odgovornosti. Temu so se že približala tudi kritična opažanja nekaterih študentov, ki se ne pustijo zamejevati v ozke okvire hedonizma, kot je npr. razvidno iz naslednjega:

»Za današnjo dobo izgleda, kot da se je študent prelevil ... iz ustvarjalca prihodnosti v skrbnika lastne ugodnosti, iz gibala v silno razgibano maso nemočnih plešočih teles brez oblasti. V službi užitka potroši svoja najplodnejša leta za samouničevanje in razvratno kolobarjenje od telesa do telesa, misleč, da se s tem izpopolnjuje v neki tehniki, ki bi jo upra-

vičeno lahko imenovali tehnika uživanja.

Študentski žuri, študentske prireditve in sploh vse aktivnosti, ki so namenjene razvedrilu, so postale osrednje jedro samega cilja študenta, kot da bi to bilo nekaj povsem naravnega, kot da bi živalska narava študenta prevladala nad samim pojmom študenta, ta pa je tisti, ki študira. Študij je pač obstranska dejavnost, tako pravijo, nujna, toda vselej že obstranska, glavno je uživati, tako pravijo, drugo ni važno. Ugodje najprej, šele nato študij.

Ampak celo ko pride do tega, da se študentje učijo, se učijo tako, kot da bi vase sprejemali nekaj škodljivega, nekaj tujega, nekaj odvečnega, ki ne stoji ne na zemlji ne na nebu, in do česar čutijo bolj ali manj odpor.» (Manifest študentskih gibanj, Vstala Primorska, 2005, št. 1, str. 3)

Navedeno močno razširja tematiko in presega okvire tukajšnje obravnave. Potrjuje pa prisotnost problematike, ki sem jo v dosti ožjem kontekstu študentskih domov razkrival na podlagi opravljenih intervjujev. Hkrati pa potrjuje, da imajo študenti zelo različna stališča do teh vprašanj.

ZNAČILNE SUBKULTURE V UNIVERZITETNEM OKOLJU

Pomen 'domačih' ugotovitev bomo lažje ocenili, če jih postavimo v kontekst določenih posplošitev, do katerih so prišli nekateri avtorji drugod po svetu.

Clark in Trow sta že 1966. predstavila svojo tipologijo študentskih subkultur glede na posebno usmeritev do njihove institucije in do sveta idej. Glede na to, v kolikšni meri se študentje identificirajo z idejami, koliko pa z njihovim kolidžem, sta z vidika kombinacije teh dveh razsežnosti prikazala štiri značilne subkulture: **akademsko** (študijsko), **nekonformistično**, **kolegijsko** in **poklicno**. Tipičen

Slovenski študentje so v primerjavi z evropskimi kolegi bolj hedonistično usmerjeni.

značaj neke institucije je vsaj delno odvisen od prevlade ene od več teh subkultur.

Akademsko (študijsko) subkulturo, ki temelji tako na identifikaciji z idejami kot z institucijo, večinoma tvorijo resni študentje, ki trdo delajo, dosegajo visoke ocene in se udeležujejo univerzitetnega življenja. Ti vidijo v svojem kolidžu institucijo, ki podpira intelektualne vrednote in možnosti za učenje. Številni od njih nadaljujejo svoj študij na podiplomski ravni in svojo pozornost nasploh najprej posvečajo intelektualnemu življenju institucije, še zlasti njenim knjižnicam, laboratorijem in seminarским sobam (cit. v Strange, Banning, 2001, str. 37–38).

Podobno so preokupirani z idejami tudi **nekonformisti**, ki za razliko od 'akademikov' izražajo kritično distanco do kolidža, kjer študirajo, in do njegovega učnega osebja ter sovražnost do uprave nasploh. Ta subkultura vrednoti individualistične sloge, osebno identiteto in samoozaveščenost.

Kolegijska (collegiate) subkultura poizkuša biti lojalna do svojega kolidža in ravnodušna, če že ne odklonilna do resnih intelektualnih nalog. Na prvo mesto postavlja univerzitetno družabno življenje izvenkurikularne aktivnosti, atletiko, živahne skupinske funkcije ter intimno prijateljstvo. Študente s takšno usmeritvijo bolj privlačijo različne proslave in igre kot pa univerzitetne diskusijske skupine.

Za študente, ki so nosilci **poklicne** subkulture, pa je značilno, da se malo zanimajo tako za ideje kot tudi za različne oblike angažiranosti v njihovi instituciji. Svoje izobraževanje oce-

njujejo predvsem glede na to, kako bi čimprej prišli do diplome in do boljše (dobro plačane) službe, kot bi jo sicer dobili. Idej, pridobivanja znanja, družabnega življenja in obštudijskih dejavnosti ne cenijo kaj dosti (Strange, Banning, 2001, str. 38–39).

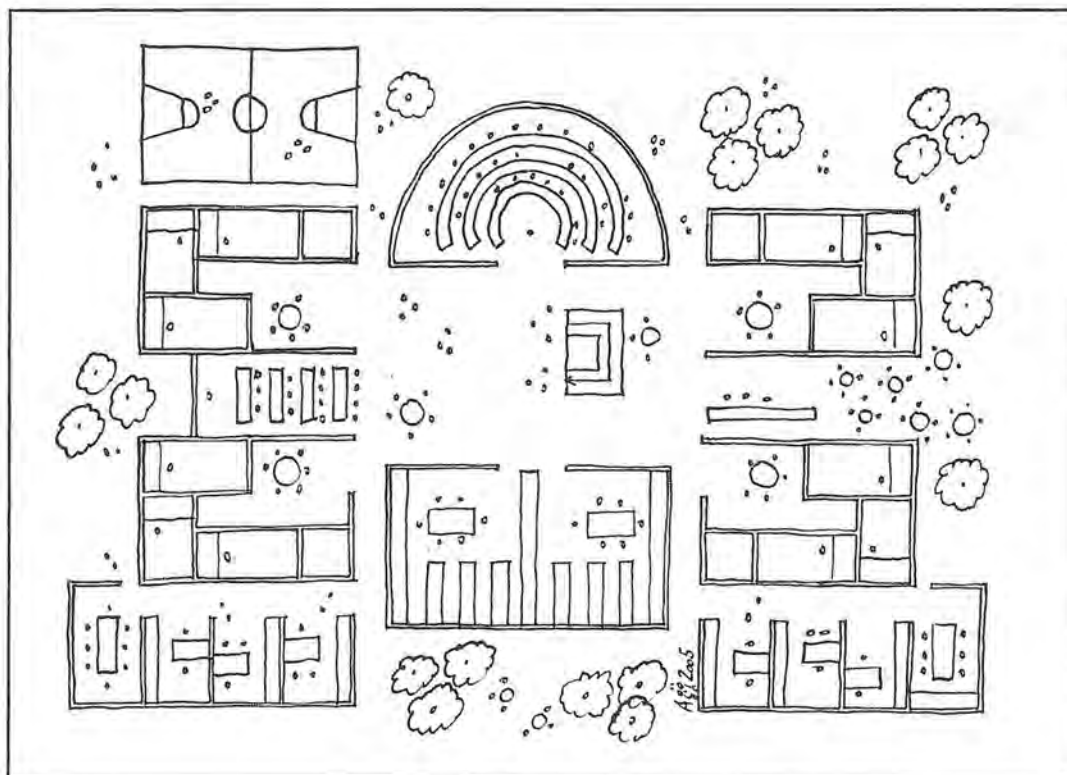
Na večini ameriških univerz, kot ugotavljajo ameriški avtorji, je relativno najbolj razširjena poklicna usmeritev. Pri reševanju študentskih zadev imajo vodilno vlogo študentje s kolegijsko usmeritvijo. Profesorji hitro razkrivajo tiste, ki dajejo prednost poglobljenem študiju (znanstvena, akademska usmeritev). Nekonformiste je v sedanjem času mogoče prepoznati, ko se npr. v majhnih skupinah shajajo na trati kampusa, oblečeni v zadnjem kontra-kulturnem slogu in ob poslušanju alternativne rok glasbe.

Prevladovanje ene ali več subkultur daje značilen pečat posameznim univerzitetnim institucijam ali univerzi in univerzitetnemu okolju nasploh. Kako se uresničuje poslanstvo univerze, je vsaj delno odvisno od tega, katera (sub)kultura prevlada; to pa je spet odvisno tudi od tipov vpisanih študentov, ki skupno ustvarjajo določeno univerzitetno okolje. Koliko to okolje vpliva na intelektualne in študijske interese, je mogoče spremljati npr. tako glede na pogostost formalnih in neformalnih razprav med študenti v predavalnicah in izven predavalnic kot tudi glede na pogostost stikov med profesorji in študenti. Drugačna pa je situacija, ko prevladuje zanimanje študentov za rekreacijske možnosti, telesno kondicijo ipd. Četudi prikazana spoznanja izhajajo pred-

Usmeritve štirih študentskih subkultur

Privrženost instituciji (kolidžu)	Privrženost idejam	
	visoka	nizka
visoka	znanstvena (akademska)	kolegijska
nizka	nekonformistična	poklicna

Vir: Walsh, 1973, cit. v Strange, Banning, 2001, str. 38 (prirejeno).

vsem iz ameriških razmer, ki se v marsičem razlikujejo od naših (zlasti prevladujoči vzorec organizacije univerz v kampusih), pa hkrati preseneča, da nam prav prikazana tipologija štirih študentskih subkultur močno olajšuje razumevanje stanja pri nas. Obsežno gradivo, ki sem ga zbral na podlagi številnih intervjujev v Ljubljani, v obalnih mestih in drugod, tako dobiva ogrodje in primerjalno oporo, še zlasti z vidika spodbujanja h kreativnosti in dolgoročnega usmerjanja k družbi znanja. Popolnejši vpogled v dosedanja raziskovanja

v svetu, mi – potem, ko sem kritično razkrival značilnosti študentskega življenja pri nas, – potrjuje, da se s presenetljivo podobnimi problemi študentskega bivalnega in učnega okolja spopadajo tudi drugod. Četudi se na tem mestu ne morem spuščati v natančnejše kvantitativno preverjanje o razširjenosti nakazanih subkultur, gre vendarle nesporno za temeljni izziv sprejetim nacionalnim in evropskim programom spodbujanja kreativnosti in inovativnosti kot načina preživetja v vse bolj tekmovalnem svetovnem kontekstu.

Različne organizacijske (sub)kulture nastajajo tako v okviru fizične strukture grajenega okolja (npr. v študentskih domovih, razredih ipd.) kot tudi v formalnih in neformalnih skupinah, v katerih prevlada določen tip študentske usmeritve, ki je v skladu ali pa nasprotuje izobraževalnemu poslanstvu univerze. Do slednjega prihaja, ko gre za sicer stereotipno označevane kulture – 'zoo' ali 'animal house', tj. v primerih, ko se študentje posvečajo predvsem **hedonističnim** in **motečim** aktivnostim. V drugih primerih pa študentje spet izražajo svojo podporo institucionalnim ciljem, ko gre npr. za posebej nastanjene najboljše študente (honours halls) ali pa za programe 'bivanje/učenje'.

IZKUŠNJE, ZGLEDI IN PERSPEKTIVE

Potem ko sem nekoliko podrobneje predstavil razmere pri nas in nakazal njihovo navezavo na značilne subkulture v univerzitetnem okolju, želim vsaj nakazati določene prakse, iskanja in nove rešitve. Če naj sledimo današnjim hvalevrednim težnjam, da je treba iskati po svetu, kjer se pojavljajo dobre (najboljše) prakse, bi vsakemu od nakazanih primerov morali posvetiti še večjo pozornost. Predstavljam torej le nekakšne ilustrativne fragmente iz Velike Britanije, Nemčije in iz ZDA.

a) Izkušnje iz Cambridgea

Najprej predstavljam del opisa študijskega in bivalnega okolja v Cambridgeu, ki ga je po

V Cambridgeu poudarjajo interdisciplinarnost in delovanje v obštudijskih dejavnostih.

zelo uspešno zaključenem podiplomskem študiju na tamkajšnji univerzi¹⁴ pripravila mag. Nina Cankar. S tem je že podala izziv za primerjalno presojanje in ozaveščanje o tem, kakšno je naše 'domače' okolje v primerjavi s tistim, ki je v smislu modela Oxbridge že več stoletij kot zgled vpli-

valo na organizacijo študijskega in bivalnega okolja v številnih univerzitetnih središčih. Nina Cankar med drugim izpostavlja naslednje:

»Glavna razlika pri **spodbudnih elementih za študij in inovativnosti**, ki jo vidim med slovenskim sistemom izobraževanja in tem v Cambridgeu, je, da študente v Cambridgeu zelo motivirajo za čim večjo interdisciplinarnost, povečujejo zanimanje za **različna področja študija in obštudijskih dejavnosti** ter vključevanje in aktivno delovanje v različnih društvih. Tako ni nič neobičajnega srečati študenta, ki je v Ameriki doštudiral biotehnologijo, zdaj pa dela magisterij iz angleške literature in je pri tem včlanjen v veslaško društvo svojega kolidža, francosko društvo in

društvo podjetnikov. Ena največjih vrednot, ki jo študentom da študij na Cambridgeu, je po mojem mnenju ravno tovrstno širjenje obzorja in interesov in ne zgolj usmerjenost v svoje ozko področje študija. Tempo in intenzivnost dela sta seveda precejšnja, vendar pa je tudi motivacija študentov izredno visoka. Univerza oziroma posamezni kolidži to motivacijo še povečujejo, predvsem z odličnim dostopom do vse potrebne literature in možnostjo stopiti v stik z ustreznimi strokovnjaki s področja študija, ki delujejo na univerzi. Pomemben del motivacije so tudi zgoraj omenjene družabne aktivnosti in društva, saj se velik poudarek daje dejstvu, da namen študija na Cambridgeu ni samo sedenje za knjigami ali za računalnikom 12 ur na dan, pač pa biti del živahne in vsestranske študentske in akademske skupnosti, ki omogoča kresanje in izoblikovanje mnenj in pogledov na svet ter življenje nasploh ter vzpostavljanje stikov z zanimivimi ljudmi s celega sveta. Seveda k intenzivnim kontaktom med študenti na strokovnem kot tudi na družabnem področju pripomore tudi dejstvo, da je Cambridge majhno univerzitetno mesto, katerega center je prav univerza oziroma z njo povezano dogajanje. Študentje tako bivajo na razmeroma majhnem geografskem območju, kar intenzivnost stikov med njimi samo še povečuje (v primerjavi z milijonskim Londonom, kjer je pripadnost študentski skupnosti veliko manj izrazita).

Kar se tiče nadzorovanja in vzgajanja študentov, to nedvomno obstaja. Vsak kolidž, na primer, ima svoj pravilnik oziroma hišni red, ki se ga je potrebno držati in ki ureja vse od dovoljenega obnašanja v kolidžu in študentskih sobah ter organiziranja zabav, do obnašanja in obvezne toalete na uradnih prireditvah in večerjeh. Tako mora na primer skupina študentov, ki želi najeti sobo na kolidžu za organizirano zabavo, za dovoljenje zaprositi ustreznega predstavnika kolidža, zraven 'najeti' varnostnika/vratarja, ki skrbi za red, in zabavo brezpogojno končati ob polnoči. Tudi

načeloma se ravnotežje med učinkovitim študijem in potrebno zabavo vzdržuje tako, da se večina zabav začne precej bolj zgodaj, kot je to v navadi v Sloveniji, na primer ob 20. uri, in se konča okoli polnoči, kar študentom še vedno omogoči, da naslednji dan nadaljujejo z delom. Nekakšne vrste nadzor se izvršuje tudi tako, da vsak dan študentske sobe obišče čistilka, ki je zadolžena za pospravljanje postelj, sesanje in odstranitev smeti. Večina prostorov na kolidžih in fakultetah ni prosto dostopnih, temveč je za vstop potreben elektronski ključ (kartica), videonadzor pa ni ravno pogost.

Sestanki s profesorji in pogovori o študiju potekajo predvsem v obliki vnaprej dogovorjenih sestankov in ne v obliki bolj sproščenega načina druženja, na primer kosil ali kavnice. So pa zelo pogosta kosila z drugimi študenti, kjer je predmet pogovora pogosto tudi področje študija oziroma morebitni problemi pri tem. Zanimanje študentov za delo ostalih kolegov (pa četudi s popolnoma drugega področja študija) je zelo veliko, prav tako tudi kolegialnost oziroma pripravljenost pomagati ali svetovati pri morebitnih problemih.»

Tu je podana vrsta zanimivih izzivov za delovanje na univerzah pri nas, ki terjajo sociološki komentar. Vendar se bom na njih skušal odzvati na drugem mestu, v knjigi, ki jo pripravljam (Mlinar, v pripravi).

b) Nemški integracijski model bivanja študentov in profesorjev

Iz obsežnega in kompleksnega sklopa sprememb, ki zadevajo povezovanje in prežemanje bivalnega in učnega okolja v univerzitetnih središčih, na tem mestu predstavljam le segment, ki zadeva poizkuse, da bi že s skupno naselitvijo vplivali na intenzivnejše povezovanje študentov in profesorjev.¹⁵ V Nemčiji so namreč poizkušali, da bi uveljavili t. i. 'integracijski model bivanja', in so zgradili naselja, v katerih so poleg študentov predvideli tudi nastanitev asistentov in profesorjev, ki naj bi delovali kot pobudniki študentskih

aktivnosti. Ker se je pred tem začelo poglobljati ločevanje med visokošolskimi učitelji in stanovalci v študentskih naseljih, naj bi tako vplivali na njihovo zbližanje. Izkazalo pa se je (Schmidt, Noeske, 1987, str. 25), da so se profesorji, ki so stanovali v bungalovih na najbolj zunanjem robu 'študentskega naselja', vse bolj omejevali le na svoje lastno življenje. Z vrtnarskimi posegi so na njihovo željo svoje stavbe vse bolj ločevali od drugih. V tem se je vsaj simbolično pokazal umik profesorjev iz integracijskega modela. S tem še ni rečeno, da ne bi mogli profesorji s svojimi pobudami in udeležbo na prireditvah, predavanjih, ekskurzijah ipd. vsebinsko obogatiti življenja študentov v njihovem bivalnem okolju. Vendar pridobljene izkušnje kažejo, da gre v tem smislu lahko le bolj za posamezne akcije, na podlagi osebnih nagnjenj profesorjev. Tudi asistenti so prevzemali vloge pogovornih partnerjev v skupinah v okolju, v katerem so stanovali. Pod ugodnimi pogoji so dobivali v najem stanovanja, vendar se je tudi pri njih pokazalo, da so prekourne obremenitve, hrup, pozno vračanje domov ipd. dostikrat odločilnejšega pomena in se zato rajši umaknejo v zasebnost. Glede na to so študentski domovi zadolževali lastne zaposlene, da so prevzemali vlogo, kakršna je bila zamišljena za asistente, in jih pritegnili iz stanovanja. Na splošno pa izkušnje – kot sta ugotovila Schmidt in Noeske – kažejo, da prvotne naloge učnega osebja vse bolj prevzemajo študentska samouprava in tutorji.

c) Inovativne ameriške rešitve: 'bivalno-učne skupnosti'

Temeljitejše preučevanje obravnavane tematike nam razkrije, da so se še zlasti v ZDA v zadnjem času dokopali do zelo bogatih izkušenj in številnih inovativnih rešitev. Te ostajajo v Sloveniji večinoma nepoznane, tako da tudi pri projektiranju in gradnji novih študentskih domov (v Ljubljani so pravkar v gradnji trije študentski domovi) tega še ne upoštevajo. To

pomeni, da bo fizična struktura novogradenj za dolgo časa v prihodnosti preprečevala ali vsaj ovirala uresničevanje danes v svetu že prepoznanih trendov, ki zadevajo zblíževanje in prežemanje bivalnega in študijskega okolja.

Tudi bivalna kultura lahko zelo okrepi sodelovanje učiteljev in študentov.

V anglo-ameriškem kontekstu so že doslej prevladovala prostorska in organizacijska ureditev ter vrednotne usmeritve, ki so sledile vzorcu *Oxbridgea* v značilnih univerzitetnih kampusih. Čeprav v kontekstu kapitalistične družbe, je bila tu vseskozi zelo poudarjena uni-

verza kot skupnost in še zlasti intenzivnejša povezanost profesorjev in študentov. Hkrati s tem pa je bila v smislu liberalne vzgoje vendarle močno poudarjena tudi študentova individualnost in usposabljanje za prevzemanje odgovornosti do širše družbe.

Kljub vsemu pa pri njih – dosti bolj kot pri nas – izstopajo kritike obstoječega stanja in zahteve, da je treba še radikalneje presegati dosedanje zamejevanje akademske sfere na tisto, kar se odvija le v predavalnici.

Življenje v univerzitetnem bivalnem okolju je lahko pomembna točka krepitve interaktivnega delovanja učiteljev in študentov. Potrebno je partnerstvo med univerzitetnimi učitelji, osebjem, ki profesionalno deluje v študentskih domovih, in študenti. Temu primerno je treba spremeniti tudi gledanje na bivalno infrastrukturo (residential facilities), ki jo je

Najobetavnejši in najprodornejši odziv na potrebo po zblíževanju bivalnega in učnega okolja se pojavlja pod imenom 'bivalno-učne skupnosti' (living learning communities). Pri tem gre za delovanje skupine študentov in posameznih profesorjev v stanovanjski stavbi (študentskem domu), ki imajo določen skupni študijski interes. Praksa oživljanja teh skupin na številnih univerzah vodi k ozaveščanju o brezštevilnih novih možnostih kombiniranja človeških in materialnih virov. To pa povečuje motiviranost študentov, da prepoznajo intelektualne izzive današnjega časa v svojem ožjem in širšem okolju.

potrebno v večji meri presojati glede na to, kar nudi v podporo izobraževalnemu poslanstvu univerze.

Tako skušam vsaj okvirno nakazati prehajanje zamejenosti hedonizma in intelektualne praznine ter pot do spodbudnega okolja zato, da stopi v ospredje **študijski etos in ustvarjalnost** kot osnova za preživetje v kontekstu kompetitivne globalne družbe.

LITERATURA

- Akers, C. R., Dunn, M. S. (2002). Living/learning communities: An annotated bibliography. The University of Georgia.
- Albrow, M. (1996). The influence of accommodation upon 64 Reading University students – an ex post facto experimental study. *British Journal of sociology*, 17(4).
- Bateson, R., Taylor, J. (2004). Student involvement in university life – Beyond political activism and university governance: a view from Central and Eastern Europe. *European Journal of Education*, 39(4), str. 471–483.
- Bauman, K. (2001). Home schooling in the United States: Trends and characteristics. Washington: Population Division U. S. Census Bureau.
- Braver, A. M., Golde, C. M., Allen, C. (2003). Residential learning communities positively affect college binge drinking. *NASPA Journal*, 40(3), Spring, str. 132–152.
- Brothers, J., and Hatch, S. (1971). Residence and student life: A sociological inquiry into residence in higher education. London: Tavistock Publications.
- Castells, M. (1992). Rise of the network society. Oxford: Blackwell.
- Čok, L. (2003). Contribute to the document: The role of the universities in the Europe of knowledge. Koper: Univerza na Primorskem.
- Duderstadt, J. J. (2001). The future of the university in the digital age. *Proceedings of the American Philosophical Society*, 145(1), str. 54–72.
- Flere, S., idr. (2005). Družbeni profil študentov Univerze v Mariboru. Maribor: ŠOUM.
- Giddens, A. (1960). Aspect of the social structure of a university hall of residence. *The Sociological Review*, July.
- Grimm, J. C. (1993). Residential alternatives. V: Winston, R. B., idr., str. 248–268.
- Harrison, A. (2001). The implications of the SANE space environment model for higher education. London: DEG.
- Heyman, M. (1999). German and American higher education in comparison (<http://repositories.cdlib.org/cshe/CSHE6-99>).
- Janosik, S. M. (1993). Dealing with criminal conduct

- and other deleterious behaviours. V: Winston, R. B., idr., str. 501–516.
- Krajnc, A. (2002). Učna okolja (uvodnik). Andragoška spoznanja, 1, str. 3–5.
- Kump, S. (2004). Vseživljenjsko učenje v visokem šolstvu – grožnja ali izziv? Andragoška spoznanja, 2, str. 3–6.
- Manifest študentskih gibanj, Vstala Primorska – Študentska revija primorskih študentov (2005), 1.
- Mihevc, B. (1999). Prispevek k repertoarju univerze za drugo tisočletje. V: Univerza pleše avtonomno. Zbornik. Ljubljana: ŠOU, RS.
- Mihevc, B., Marentič-Požarnik, B. (2000). Kako zagotoviti kakovost pri razvoju visokošolskega izobraževanja. Ekspertiza. Ljubljana: Slovensko društvo za visokošolsko didaktiko.
- Mlinar, Z. (ur.) (1995). Osamosvajanje in povezovanje v evropskem prostoru. Ljubljana: Znanstvena knjižnica FDV.
- Mlinar, Z. (1995). Na pragu ubikvitarne družbe? Teorija in praksa, 32 (5/6), str. 426–443.
- Mlinar, Z. (2003). Teledelo in prostorsko-časovna organizacija. Teorija in praksa, 40(6), str. 1012–1039.
- Mullis, W., Allen, P. (1971). Student Housing: Architectural and social aspects. London: Crosby Lockwood.
- Oldenburg, R. (1989). The great good place. New York: Paragon House.
- Pascarella, E. T., idr. (1994). The impact of residential life on students. V: Schroeder, C. L., in Mable, P. (ur.) Realizing the educational potential of residence halls. San Francisco: Jossey-Bass, str. 22–52.
- Pedicchio, M. C. (ur.) (2000). Tutoring in european universities. Trieste: University of Trieste.
- Roberts, D. C. (ur.) 1989. Designing campus activities to foster a sense of community. San Francisco: Jossey-Bass Inc.
- Schmidt, H.-D., Noeske, H. (ur.) (1987). Bildung in neuer Sicht: Studentisches Wohnen in Baden-Württemberg. Villingen: Neckar-Verlag.
- Schroeder, C. C., Mable, P., idr. (1994). Realizing the educational potential of residence hall. San Francisco: Jossey-Bass.
- Strange, C. C. (1993). Developmental Impacts of campus living environments. V: Winston, R. B., idr., str. 134–166.
- Strange, C. C., Banning, J. H. (2001). Educating by design. San Francisco: Jossey-Bass.
- Taylor, W. (1965). Student culture and residence, Universities Quarterly, 19(4), str. 331–344.
- Tempus project CME 02021/96 (1999). Nadaljnji razvoj storitev za študente v Sloveniji. Ljubljana.
- Teune, H., Mlinar, Z. (1978). Developmental logic of social systems. Beverly Hills: SAGE.
- Tomič, A. (2003). Izbrana poglavja iz didaktike. Ljubljana: Center za pedagoško izobraževanje, Filozofska fakulteta.
- Ule, M., idr. (1996). Predah za študentsko mladino. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.
- Webster, F., Robins, K. (1986). Information technology: a luddite analysis. Norwood: Ablex.
- Winston, R., Anchors, S., idr. (1993). Student housing and residential life: A handbook for professionals committed to student development goals. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Zeller, W., Hinni, J., Fison, J. (1989). Creating educational partnerships between academic and student affairs. V: Roberts, D. C. (ur.), str. 49–55.

* *Maticu Kavčiču se zahvaljujem za njegovo sodelovanje pri zbiranju in obdelavi gradiva za ta prispevek, prav tako pa tudi številnim intervjuvancem, ki so mi posredovali svoje dragocene izkušnje.*

¹ *Tega naj ne bi obravnavali spet kot povsem ločeno sfero, ampak hkrati tudi kot spreminjanje institucionalnih okvirov in programov univerzitetnega delovanja.*

² *Ob tem poročajo, da je v ZDA že skoraj dva milijona učencev, ki se učijo doma in ne hodijo v šolo (Bauman, 2001).*

³ *Podobno je šlo v industrijski dobi za velike koncentracije delavcev v tovarniški kompleksih, ki so se že zaradi tega vse bolj izdvajali, ločevali in odmikali od vse bolj čisto stanovanjskih, 'spalnih' predelov mesta.*

⁴ *Henry Teune in jaz sva tudi dolgoročni družbeni razvoju pojasnjevala kot dinamiko medsebojno odvisnega spreminjanja raznovrstnosti in integracije v delu »Developmental Logic of Social Systems« (1978). Danes pa se ob sistemski paradigmi povečuje pomen omrežne družbe (Castells, 1992, Mlinar idr., 1995).*

⁵ *Arthur Levine (v Schroeder idr., 1994, str. 104) je podrobno proučil načine, kako naj univerza prikazuje vrednote, ki jih želi uveljavljati v svojem izobraževanju. Kot pravi, je to potrebno ponavljati še in še in še v publikacijah, govorih, dogodkih, v upravni praksi in v vseh dejavnostih univerze, tako da bodo študentje nazadnje vendarle nekje naleteli nanje. Sporočanje o svojem poslanstvu in vrednotah se lahko konkretno povezuje tudi s hrano in/ali glasbo, ki imata obe veliko moč v odnosu do študentov. Pritegnejo lahko tudi popularne govornike, medijske zvezde, zabavnike, avtorje knjižnih uspešnic idr. Tudi z nagradami in priznanji univerza izraža in podarja pomen določenih vrednot.*

⁶ *Srokovno osebje, ki deluje v študentskih domovih, je v mednarodnem merilu celo organizirano v posebnem združenju »The Association of College and University Housing Officers-International« in z njegovo pomočjo uveljavlja svojo profesionalno identiteto.*

⁷ *Termin tutor se uporablja v zvezi z nizom aktivnosti, od usmerjanja, informiranja, svetovanja do podpore, ki jo nudi študentom.*

⁸ Številne raziskave so potrdile, da so bili študentje, ki prebivajo v študentskih domovih, na različne načine bolj vključeni v univerzitetno življenje kot pa vozači in tisti, ki so stanovali v različnih predelih univerzitetnega mesta. Bivališče pa vpliva na študijski uspeh predvsem posredno, tj. tako, da zaradi fizične bližine prispeva k družbeni integraciji študentov v življenje institucije, kar vpliva tako, da zmanjšuje osip študentov, in vpliva tudi na študijski uspeh (Winston, Jr. idr., 1993, str. 46). Pozitiven vpliv življenja v študentskem domu, ki izhaja le iz fizične osnove, lahko ostaja povsem obroben, če ga ne dopolnjujejo načrtna prizadevanja v smislu razvojnega modela.

⁹ V nadaljevanju bom le na kratko povzel nekatere ugotovitve na podlagi obsežnejšega gradiva o socioloških razsežnostih in trendih spreminjanja prostorske organizacije življenja v univerzitetnih mestih (okoljih). V največji meri se bom opiral na kvalitativno analizo gradiva na osnovi več kot štiridesetih nestandardiziranih intervjujev s študenti stanovalci in z njihovimi predstavniki v Študentskem svetu stanovalcev ter z upravo študentskih domov, z oskrbniki hišniki, s projektanti arhitekti, s profesorji, s predstavniki policije, s predstavniki študentskih klubov, z informatiki, pedagogi in drugimi. Glede na najdaljši čas obstoja in najpestrejša izkušnja se večina pridobljenih informacij nanaša na študentske domove v Ljubljani, ki jih dopolnjujejo tudi informacije o bivanju študentov v Kopru, Izoli in Portorožu, glede na novo Univerzo na Primorskem. Zaradi primerjave z razmerami drugod sem s pomočjo elektronske pošte pritegnil tudi izkušnje nekaterih naših (bivših) študentov v Veliki Britaniji, ZDA, Švici in drugod. Informacije iz intervjujev dopolnjujem še z drugimi informacijami iz objavljenih tekstov in drugimi viri.

¹⁰ V tem smislu študentje nastopajo tam in tedaj, ko ni (ali naj ne bi bilo) nikogar drugega, in tako še posebej uveljavljajo svojo (sub)kulturno identiteto. Hkrati pa sprožajo konflikte z okoljem (npr. proteste stanovalcev v okolici in pogoste intervencije policije ponoči v Rožni dolini, ob študentskem domu v Ilirski ulici in drugod). Naši študentje izstopajo celo v mednarodnem merilu, saj se njihove zabave začnejo šele tedaj, ko se drugod že končujejo (npr. po 22., 23. uri ali celo po polnoči). Anthony Giddens (1960) je že pred časom razkrival, kako se študentje v študentskih domovih v Angliji znajdejo v ambivalentni situaciji, nekako ujeti med konfliktnimi težnjami a) na eni strani učiteljev in staršev, naj študirajo in trdo delajo, in b) težnjami oz. pritiski glede na neformalno izoblikovane norme študentskega doma. V zvezi s tem je navedel primer, ko npr. študent preživi tri ure zvečer s prijatelji, potem pa se počuti tako krivega zaradi izgubljenega časa, da potem še dela do zgodnjih jutranjih ur. Takšnega občutka krivde med našimi študenti, ki v zgodnjih jutranjih urah šele končujejo svoj žur, verjetno ne bomo našli.

¹¹ Pri tem imam v mislih pestre pojavne oblike nasilnih dejanj, ki sodijo v kategorijo mladinskega vandalizma in zadevajo uničevanje premoženja v stavbah in pred njimi (razbijanje opreme in posameznih naprav, praznjenje protipožarnih aparatov na hodnikih, ali pa celo za bolj 'ekstotične' primere, ko so npr. za Bežigradom iz vrhnjih nadstropij na spodaj parkirane avtomobile vrgli televizor, odvrgli hladilnik ali pa za zabavo izruvali prometni znak z betonskim podstavkom, in so na podoben način tako dejanje ponovili. Steklenice so skozi razbita okna padale v bližnje pisarne. S tem se je moral seznaniti projektant novega študentskega doma, ki je v svoj načrt vnesel vrsto varnostnih ukrepov, npr. nadstrešek pri glavnem vhodu, trdnjše ograje in materiale nasploh. Torej tega dogajanja vendarle ne moremo preprosto spregledati. Druga vrsta posledic pa zadeva udeležence in udeleženke zabave, ki pod vplivom alkohola telesno obnemorejo na zabavi, kar za osebje doma včasih predstavlja neljuba srečanja v jutranjih urah.

¹² Tam je pravi študentski dom le Korotan v Portorožu, medtem ko so v drugih primerih študentje nastanjeni samo v delu dijaškega doma, kar povzroča posebne probleme. Poseben izživ pa predstavlja tudi okolje, prirejeno za potrebe zabave željnih turistov, za njihovo sproščanje in uživanje. V nekaterih pogledih je ta obogatitev v prid tudi študentom (zdrava rekreacija kot pogoj za intenzivno delo), po drugi strani pa gre za elemente, ki poudarjajo bolj hedonistično usmeritev v prijetnem in vabljivem okolju.

¹³ Od tega spet odstopajo nekateri prikazi nočnih aktivnosti študentov, ki npr. stanujejo v dijaškem domu v Izoli.

¹⁴ Cambridge University je na Šanghajski lestvici 500 najboljših univerz takoj za Harvardom, torej druga najboljša univerza na svetu.

¹⁵ Posebej bom obravnaval tudi vpliv informacijsko-komunikacijske tehnologije na zblíževanje med profesorji in študenti v lokalnem merilu in širšem prostoru.